

UNTSO FYLLER 70 ÅR OCH DET BÖRJADE MED MEDLAREN FOLKE BERNADOTTE

Folke Bernadotte (t v) under överläggningar före möte i Säkerhetsrådet om Palestina 14 juli 1948.
Foto: FN

UNTSO – 70 års observationer i konflikternas konflikt

En text om UNTSO, United Nations Truce Supervision Organization, är inte en text utan greve Folke Bernadotte som var med från början i Palestina 1948. Han medlade mellan de stridande parterna och blev mördad samma år av Sternligan som motsatte sig förhandlingarna och den process till fred som Folke Bernadotte drog upp riktlinjerna till.

I somras, på Veterandagen och i ett tält utanför Sjöhistoriska på Gärdet i Stockholm stod Mattias Wandler från Fredsarkivet vid Folke Bernadotte-akademien, FBA, och visade en digital utställning över Folke Bernadotte. Det är därför ganska självklart att nu intervjuar honom i de lokaler på Försvarshögskolan där FBA har en avdelning.

Först, hur kom utställningen till?
– Vi fick idén tillsammans med Försvarsmaktens Veterancentrum förra året. Försvarsmakten ville uppmärksamma att den fredsbevarande styrkan UNTSO fyller 70 i år och vi ville uppmärksamma Folke Bernadotte. Då bestämde vi oss för att göra en större satsning tillsammans med svenska FN-förbundet, säger Mattias Wandler.

EMPATISK

Det blev både en digital utställning och en fysisk tillsammans med Svenska FN-förbun-

det om UNTSO:s och FN-insatsernas historia. Materialet är hämtat ur Fredsarkivets egna digitala samlingar och samtida böcker skrivna av personer som varit på plats, inte minst från Folke Bernadottes egen "Människor jag mött".

Folke Bernadotte rekryteras till FN-uppdraget att medla i en miljö som kallats konflikternas konflikt efter att ha lett projektet Vita bussarna där hans viktigaste roll var förhandlaren. Han ansågs vara en skicklig förhandlare och betraktades av de allierade som opolitisk. Starka viljor och långt till tankar om försoning präglade det getingbo där Folke Bernadotte skulle mäkla fred. Han hade innan resan till Cypern där han hade sitt högkvarter och Jerusalem där förhandlingar skedde haft en del problem med hälsan. Folke Bernadotte ska ha haft blödande magsår. Han var väl inte konflikträdd?

– Det finns inget i mina efterforskningar som tyder på det, snarare tvärt om. Han var en humanist och hade en genuin vilja att hjälpa

människor. Han var empatisk och när han lyssnat drog han sig tillbaka och formulerade sina förslag.

Det var en man med hög integritet som efter bara fyra månader skulle mördas samma dag som han var på väg att presentera sitt nya fredsförslag.

Han satte sin fot i Jerusalem med ett färdigt förslag till en gemensam stat. Efter att ha inspekterat en byggnad som skulle fungera som nytt högkvarter istället för det på Cypern skulle han tillsammans med en grupp kollegor resa tillbaka för övernattnin. Bilarna stoppas helt plötsligt. Kulsprutor i händer på lönnmördare ändade Folke Bernadottes liv. Fredsförslaget förkastades och omarbetades efter mordet.

VAPENVILA

Upprinnelsen till konflikten i regionen var upplösningen av det brittiska protektoratet Palestina den 14 maj 1948, att FN förberedde ett beslut om att bilda staten Israel, Israels anspråk på territorium och det krig som kringliggande arabstater startade.

I juni, efter den första vapenvilan, upprättades en militär observatörsstyrka, samverkansmissionen UNTSO under FN-flagg som stödde medlaren Folke Bernadotte. UNTSO har sedan

Observatör i UNTSO spanar över Beirut, november 1990.
Foto: John Isaac / FN

Generalmajor Bengt Liljestrand, stabschef UNTSO 1974, briefas av kapten Michel Boissarie, vid El Khiam Libanon.
Foto: Yutaka Nagata / FN

Folke Bernadottes byst i FN-högkvarteret, New York.
Foto: Mark Garten / FN

"Bilarna stoppas helt plötsligt. Kulsprutor i händer på lönnmördare ändade Folke Bernadottes liv."

dess övervakat stilleståndsavtal mellan Israel och fientligt inställda grannstater i 70 år. FN och Folke Bernadotte krävde att parterna skulle förhandla om en ny, mer permanent vapenvila och i samband med att den träder i kraft den 15 juli anländer en ny observatörsstyrka. Det som skall bli UNTSO består inledningsvis av ett sextiotal observatörer men ska växa efterhand. Senare under hösten godkänner FN:s säkerhetsråd den mer permanenta strukturen för observatörsstyrkan. Den nya organisationen får namnet UNTSO.

INCIDENTER

Det är en pågående operation. Efter 1948 har organisationen övervakat överenskommelser om vapenvila 1956, 1967, 1973, 1982 och medverkat till lösningar av konflikter som vi känner som Sexdagarskriget och Yom Kippur-kriget. UNTSO försågs först med officerare från i första hand Sverige, USA, Frankrike och Belgien. Bland svenskar som tjänstgjort märks Thord Bonde, Aage Lundström, Carl von Horn, Bengt Liljestrand och O. Forsgren.

Observatörerna i UNTSO arbetar genom att tidigt ta upp mindre incidenter så att de inte ska eskalera till strider och man har medverkat till och arbetat fram ett flertal stillestånds- och fredsavtal.

UNTSO:s viktigaste verktyg är förhandling och medling, observatörerna jobbar också oförtrutet vidare enligt de principer som Folke Bernadotte formulerade i sin bok "Istället för vapen", boken som Bernadotte skrev under sin tid i Palestina publicerades bara dagar innan han mördades.

UNTSO som organisation är också en slags strategisk reserv för FN i regionen. UNTSO är och har varit en brygga för FN i Mellersta Östern? – Ja. Det är ett nav. Därifrån har personal hämtats till missioner som UNEF I och UNEF II i Suez, UNIIMOG i Iran och Irak och ONUC i Kongo.

Om Folke Bernadottes gärning, man kan inte få Nobels fredspris postumt? – Nja, fram till dess hade man inte gjort det och 1948 var det Mahatma Gandhi som skulle få priset, men även han mördades innan han fick det. Däremot så fick till exempel Dag Hammarskjöld priset postumt 1961. Men Bernadottes kollega som han arbetat med under hela tiden och som tog över efter mordet, Ralph Brunche, fick priset 1950. Jag tolkar det som ett postumt erkännande av Folke Bernadottes arbete, säger Mattias Wandler.

Per Lunqe

FAKTA

UNTSO I DAG

I dag består den operativa styrkan av cirka 150 militärobservatörer, där Sverige bidrar med sex officerare.

Uppgifterna för UNTSO har varierat genom tiderna, men i huvudsak är syftet att övervaka ingångna avtal och att fungera som mellanhänder mellan de inblandade parterna – allt för förebygga potentiella konflikter.

UNTSO:s observatörer är indelade i tre så kallade outstations eller fältstationer: **OGL** (Observer Group Lebanon) **OGG-T** (Observer Group Golan-Tiberias) **OGG-D** (Observer Group Golan Damascus)

Observatörernas arbetsuppgifter varierar beroende på deras placering, men handlar i huvudsak om patrullering, inspektioner och att möta lokalbefolkning, politiker och andra nyckelpersoner i samhället.

Källa: Försvarmakten

FOLKE BERNA DOTTE OCH UNTSO PÅ VETERANDAGEN

FN:s resolution 50 antogs 29 maj 1948. I resolutionen uppmanades stridande parter i Palestinakonflikten att lägga ner vapen under fyra veckor. I resolutionen gavs medlaren Folke Bernadotte uppgiften att övervaka vapenstilleståndet med observatörer. UNTSO var ett faktum. Efter ett regeringsbeslut 2010 instiftades 29 maj som den dag då veteraner och deras anhöriga uppmärksammas.

Försvarmakten och Veterancentrum strävar under Veterandagen att särskilt uppmärksamma olika insatser som svenska soldater tjänstgjort på. Förra året var det UNEF I (Suez/Gaza 1956-1967) och i år var det, mot bakgrund av 70-årsjubileet, naturligt att lyfta fram UNTSO.

– Veterancentrum skapade tillsammans med Folke Bernadotteakademien och Svenska FN-förbundet en utställning om UNTSO, Folke Bernadotte och svenska FN-insatser genom tiderna, säger Daniel Nybling på Veterancentrum.

Dessutom föreläste Hans Luthander om insatsen under Veterandagen, vad det innebar och innebär att vara observatör för FN:s och insatsen UNTSO:s räkning. Läs om Hans Luthanders erfarenheter från UNTSO på sid 31.